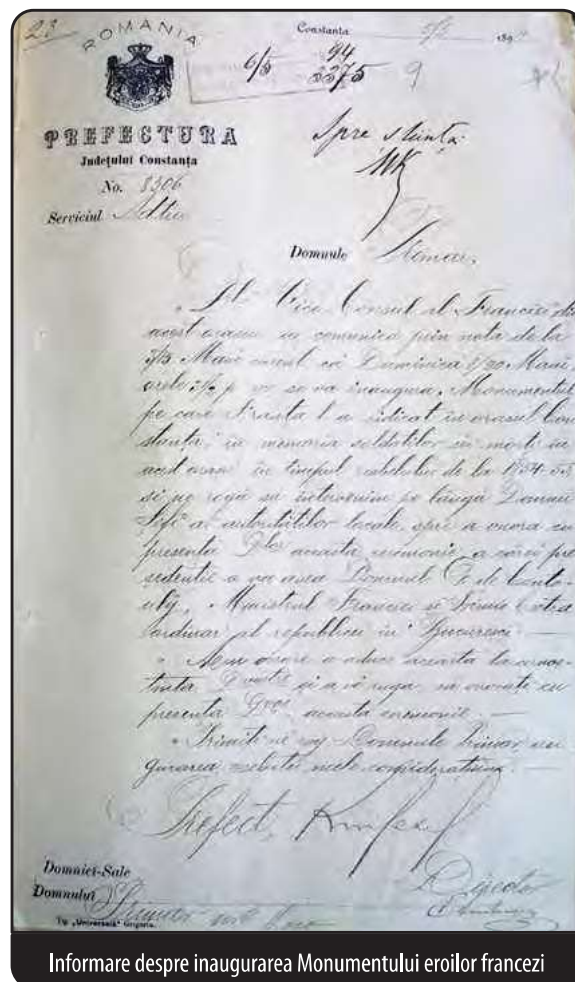

Colonel (r) Remus MACOVEI¹

CAREUL DE ONOARE FRANCEZ DIN CONSTANȚA

Ca o dovadă a faptului că locuitorii Constanței nu au uitat jertfa militarilor francezi care au acționat în Dobrogea, în perioadele 1853-1856 și 1916-1919, în Cimitirul Central Ortodox a fost amenajat Careul de Onoare Francez, care are o istorie impresionantă.

I. TRAGEDIA MILITARILOR FRANCEZI – IULIE 1854

În anul 1853, Rusia a declarat război Turciei, campania desfășurându-se în defavoarea forțelor otomane. Având în vedere evoluția evenimentelor pe câmpurile de luptă, Franța și Anglia s-au coalizat și, la 27 martie 1854, au declarat război rușilor, în calitate de aliate ale Turciei.

În primăvara anului 1854, trupele ruse victorioase asediau Silistra. La solicitarea adresată comandanților trupelor aliate, de către generalul șef al forțelor turcești, generalul Omer Pasa, aceștia sunt de acord ca o parte din forțele franceze și engleze care

se îndreptau spre Crimeea, să debarce pe țărmul Mării Negre, în zona Varna, forțând trupele ruse să se retragă.

Dar în această zonă a izbucnit epidemia de holeră², în mod deosebit afectând trupele engleze.

Trupele franceze, comandate de generalul Espinasse, primesc misiunea să atace forțele ruse și să cucerească Constanța. Aceste forțe nu dau decât câteva lupte cu forțele ruse, în zilele de 18 și 29 iulie 1854.

În cursul zilei de 29 iulie 1854, infanteriștii francezi vor ajunge la Constanța, instalându-și tabăra pe malul lacului Siutghiol. O mare parte din militarii francezi a fost infectată, pe parcursul a două zile, holera va provoca moartea a peste 500 de militari.

În aceste condiții generalul Espinasse hotărăște retragerea trupelor la Constanța și îmbarcarea acestora pe nave pentru a se deplasa înapoi la Varna. Drumul de la lacul Siutghiol până la portul Constanța a fost străbătut de trupele franceze în două zile. Pe timpul tragicei retrageri, drumul este marcat de sute de cadavre, numai în zilele de 2 și 3 august 1854, pierzându-și viața 300 de militari francezi.

Marșul militarilor francezi este descris de ziaristul constănțean Ion Adam, astfel: *„Cortegiul trist al trăsurilor de artilerie și a harabalelor rechiziționate se-nșirau în lungul drumului plin de muribunzi, umplând paraginile din cale cu plânsete și gemete disperate. Cei care mureau în cale erau îngropați în câmp, mai mult înveliți cu pământ decât înmormântați. Cadavrele aces-tea putrezite la suprafață infectară și mai rău aerul. La Constanța francezii care au scăpat cu viață au fost îmbarcați. Cei care au murit au fost îngropați pe malul mării, în zona unde astăzi se află bulevardul Elisabeta și faleza Cazinoului”³.*

Pe timpul expediției din Dobrogea, din cauza holerii, trupele franceze au înregistrat 1.886 de militari morți.

II. PRIMUL MONUMENT RIDICAT ÎN MEMORIA MILITARILOR FRANCEZI MORȚI ÎN CAMPANIA DIN ANUL 1854

La 16 mai 1892, pe timpul executării săpăturilor pentru fundația noului cazinou, într-o grădină situată la capătul falezii, între far și port, au fost descoperite oseminte omenești, resturi de uniforme, nasturi cu însemne franțuzești aparținând unui număr de 17 militari din Regimentele 20 și 27 franceze, morți în lunile-iulie august 1854, pe timpul retragerii din Dobrogea. Osementele vor fi depuse în camera

mortuară a cimitirului.

La 28 mai 1892, orele 16.00, a început ceremonia-lul de înhumare a militarilor francezi, la care vor participa: prefectul județului Constanța, șeful de stat major al Corpului de Armată, un mare număr de ofițeri de infanterie, artilerie, cavalerie și intendență, tot corpul consular, precum și colonia franceză din Constanța. La ceremonial au participat și militarii avizorului „Petrel”, comandat de Signe de Saint Pern⁴.

Onorurile militare au fost asigurate de un detașament de vânători cu drapelul unității, un escadron de cavalerie și o secție de artilerie.

Marinarii de pe nava „Petrel” au purtat sicriul și au făcut de gardă. Un preot catolic a oficial slujba religioasă în camera mortuară, după care convoiul mortuar s-a îndreptat spre groapa săpată din ajun în lotul destinat militarilor francezi.

Când preotul a terminat ultimele rugăciuni, trupele au tras salve de onor cu puștile din dotare.

Au rostit alocuțiuni prefectul județului și șeful de stat major al Corpului de Armată, prin care au exprimat simpatia pentru militarii francezi și pentru Franța. Comandantul navei franceze a mulțumit autorităților, corpului consular, militarilor români și tuturor persoanelor prezente pentru că au participat la acest ceremonial de cinstire a militarilor francezi morți în Dobrogea pe timpul războiului Crimeii⁵.

După terminarea ceremonialului comandantul Saint Pern raporta superiorilor săi: *„Prefectul mi-a adresat câteva cuvinte de simpatie pentru poporul și soldații noștri și mi-a strâns mâna, ca și consulii și colonelul”⁶.*

Consulul francez a informat ambasadorului Franței la București, faptul că, în perioada următoare, în Constanța sau împrejurimile orașului, probabil vor fi descoperite mult mai multe schelete ale unor militari francezi morți în 1854. Acesta va solicita, având în vedere posibilitățile financiare limitate ale coloniei franceze, începerea demersurilor către autoritățile competente în vederea repartizării unor fonduri pentru realizarea unui cavou și a unui monument.

Ambasadorul Franței, pe timpul vizitei la Constanța, din luna iulie 1893, a cerut și a obținut de la primărie un loc în Cimitirul orașului, pentru construirea unui monument dedicat militarilor francezi morți în Dobrogea în perioada 1853-1856. S-a estimat că acest monument va costa aproximativ 10.000 lei⁷.

Duminică, 14 mai 1894, monumentul realizat în memoria militarilor francezi, a fost inaugurat cu deosebită solemnitate, în prezența ambasadorului Franței, domnul de Coutouly, însoțit de consulii locali ai tuturor statelor, precum și de oficialitățile locale. De asemenea, la Cimitirul orașului era adunată o mulțime de

peste 3.000 de constănțeni.

După slujba religioasă ținută de un preot catolic, ambasadorul Franței a ținut „o admirabilă cuvântare făcând istoricul soldaților pieriți aici, arătând bucuria ce simte de a fi la această solemnitate în care se dă cochetei Constanța acest monument care va perpetua amintirea acelor care au murit pentru Patrie și Datorie”⁸.

Generalul Băicoianu, din partea Ministerului de Război, a arătat că „mândria ce simte armata română și în special garnizoana Constanța, de a avea monumentul acesta, care reamintește un trecut de suferință, dar ce dă bărbăție acelor care sunt chemați să lupte pentru patrie, jertfindu-și viața, cu încredințarea că patria va venera osemintele lor”⁹.

Ceremonialul se va încheia cu alocuțiunea prefectului județului Constanța.

III. AL DOILEA MONUMENT RIDICAT ÎN MEMORIA MILITARILOR FRANCEZI

La începutul anului 1902, pe timpul nivelării terenului în vederea construirii cazinoului, a fost descoperit un număr impresionant de oseminte ale militarilor francezi, răpuși de holeră în anul 1854.

Autoritățile locale vor anunța imediat colonia franceză, consulatul francez din Constanța și ambasada Franței din București. Osemintele adunate cu pietate vor fi înmormântate, la 12 februarie 1902, cu mare pompă în cimitir, în

Al doilea Monument al eroilor francezi

apropierea monumentului ridicat în anul 1894.

Cu fonduri asigurate de Ambasada Franței, până în luna mai 1904, se va realiza un impunător monument, în cripta căruia vor fi înhumate rămășițele militarilor francezi.

Monumentul, tăiat într-o prismă simplă de granit, avea inscripționat următorul epitaf: „La France a ces soldats morts pour la Patrie 1854-1856”¹⁰.

Impresionantul monument a fost inaugurat la 9 mai 1904, în prezența unui însărcinat al guvernului francez și al reprezentanților autorităților publice locale și a militarilor din garnizoana Constanța.

Din acest moment, în Cimitirul Vechi al orașului Constanța existau două monumente dedicate militarilor francezi¹¹.

Cele două monumente ale eroilor francezi după desființarea Cimitirului Vechi

IV. ÎNHUMAREA MILITARILOR FRANCEZI MORȚI PE TERITORIUL DOBROGEI, ÎN TIMPUL CAMPANIEI 1916-1919

La 10 noiembrie 1921, Primăria Constanța, în baza Deciziei Comisiei Interimare din 24 octombrie 1921, cedează gratuit Guvernului Franței o suprafață de 1969,50 mp din Cimitirul Central al orașului. Terenul respectiv era destinat realizării unui cimitir în care să fie înhumați toți militarii francezi morți în campania 1916-1919¹².

De asemenea, în acest cimitir

vor fi înhumate și toate osemintele eroilor francezi din cimitirele de la Silistra, Bazargic, Balcic și Cernavoda, care vor fi deshumate și aduse la Constanța¹³.

În toamna anului 1923, pentru a se conforma ordinului Ambasadei Franței la București, consulul francez al Dobrogei, a hotărât să reînsumeze în cimitirul din Constanța, osemintele unui erou francez, mort la Hârșova și a altuia căzut la Osrov.

Dorind să își arate recunoștința față de țara aliată și să dea onorurile cuvenite soldaților sacrificați pentru întregirea neamului românesc, autoritățile locale au organizat un fastuos ceremonial pentru înhumarea celor doi eroi.

Ziarul „Dacia” descrie cu lux de amănunte desfășurarea activității:

„Pe peronul din spatele gării și în împrejurimile acestuia o mare mulțime de cetățeni așteaptă încă de la orele unu desfășurarea solemnității. O companie din R.34.I trebuia să dea onorurile.

În asistență se remarcă, corpul diplomatic, reprezentat de maiorul Palass, atașat militar francez pe lângă legația din București, căpitanul Rihardo Geganli, șeful comisiei pentru identificarea mormintelor eroilor Italiei, Totencham Smleht, consulul englez, R. Harven, consulul american și A. Magrin, consulul Franței.

Autoritățile române erau reprezentate de domnul Negulescu N., prefect al județului, Gr. Ștefu, prefect al Poliției, Gr. Roșu, ajutor de primar și gen. Butunoiu, comandantul artileriei Corpului V Armată, însoțit de ofițeri superiori și inferiori din garnizoană.

La orele 2 și jumătate, afetul de tun, frumos împodobit cu steagurile franceze și române și purtând pe sine două lădițe, sicrie cu osemintele eroilor e transportat în mijlocul mulțimii, pe străzile Independenței, Carol, Ștefan cel Mare. Pe lângă casele

frumos pavoazate cu drapele naționale, mulțimea de trecători dădea onorurile cuvenite eroilor francezi.

Ajuns la cimitir, cortegiul se oprește în fața cavoului în care urma să fie coborâte osemintele, unde preotul catolic a oficiat o slujbă.

Din partea armatei române a cuvântat pentru nobila țară aliată și soldații ei gen. Butunoiu, prefectul Negulescu, cpt. invalid Nicolae Ștefan și învățătorul Tănăsescu. Din partea franceză au răspuns ridicând un imn fraternității fraco-române, atașatul militar și consulul țării aliate, domnul Magrin.

Ceremonia a luat sfârșit la orele 5 seară”¹⁴.

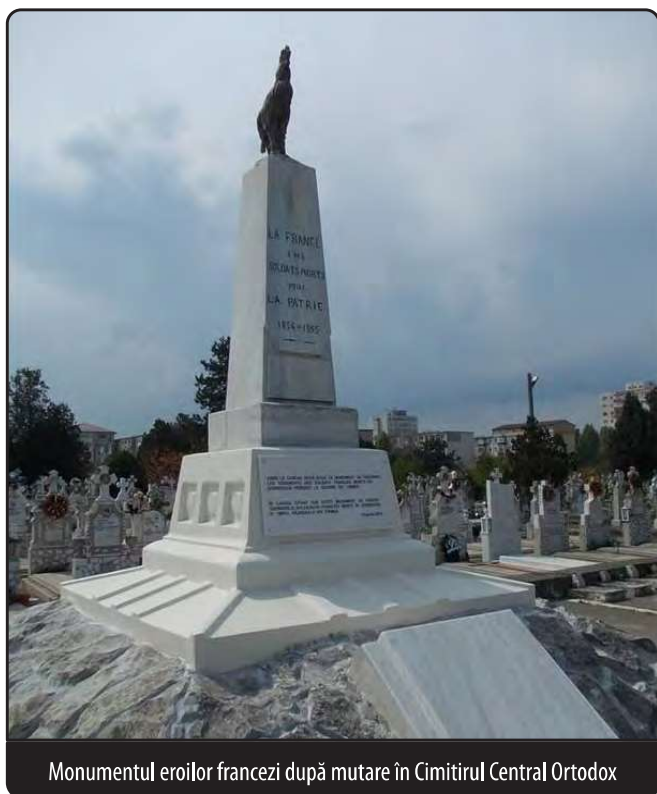
În această parcelă de onoare vor fi înhumați 38 de militari francezi, din care 28 creștini, 9 algerieni și un indochinez - musulmani.

V. MUTAREA MONUMENTELOR FRANCEZE

Ca urmare a înființării Cimitirului Central Ortodox, cele două monumente dedicate militarilor francezi dispuse în vechiul cimitir al orașului vor rămâne izolate, în zonă adunându-se gunoarele aruncate de locuitori, fiind rău întreținute.

Mai mult, reprezentanții poliției se confruntă cu repetate profanări ale unor elemente ale acestor monumente.

În aceste condiții, Consiliul Primăriei Constanța, în ședința din 30 iunie 1922, aprobă mutarea celor două monumente în parcela militarilor francezi, până la inaugurarea acesteia.

Monumentul eroilor francezi după mutare în Cimitirul Central Ortodox

Pentru realizarea lucrării, Consiliul Primăriei Constanța va aloca, în ședința din 5 noiembrie 1923, un buget de 85.000 lei. Acesta va fi suplimentat cu 7.448 de lei, necesari reabilitării criptei.

Mutarea celor două monumente va începe la 17 noiembrie 1924.

La 29 martie 1925, recepția lucrărilor realizate de antreprenorul Hristu Costea, a fost executată de comisia primăriei Constanța condusă de Panait Atanasie, directorul lucrărilor tehnice de pe lângă primăria Constanța. S-a constatat că lucrările au fost executate corect, s-a făcut recepția lucrării și monumentul a fost dat în primire consulului Franței la Constanța și intendatului cimitirului¹⁵.

VI. INAUGURAREA CAREULUI MILITARILOR FRANCEZI

La 27 iunie 1925, a fost inaugurată parcela militarilor francezi, morți în anul 1854 din cauza epidemiei de holeră și a celor jertfiți pe câmpurile dobrogene în campania 1916-1919. Această parcelă va primi denumirea de „Careul de onoare al militarilor francezi”.

Pentru a participa la acest eveniment se vor deplasa cu trenul de la București ambasadorul Franței în România, domnul de Billy, însoțit de atașatul militar, domnul căpitan Berger, atașatul naval, domnul căpitan Morvan și comandantul Canonierei 34 din Flotila de Dunăre, căpitanul Colomb. De asemenea, vor fi prezenți și 12 marinari militari francezi, sub comanda unui aspirant de marină.

Duminică dimineața, la ora 09.00, în salonul Hotelului „Francais” delegația franceză a participat la o recepție, alături de prefectul județului Constanța, domnul Negulescu, comandantul Diviziei IX, generalul Vlădescu, amiralul Scodrea, reprezentantul Marinei Militare și alți militari cu funcții de răspundere în Constanța.

La ora 10.00, la Cimitirul central a început ceremonialul.

În fața monumentului dedicat eroilor francezi, preotul catolic Bibela (pentru militarii francezi creștini) și hatipul moscheii regale, Hafuz Amet (pentru cei musulmani) au oficiat o slujbă religioasă.

Au depus coroane de flori membrii delegației franceze, reprezentanții coloniei franceze, societatea de binefaceri franceză din Constanța, reprezentanții Diviziei 9 Infanterie (în numele Armatei Române), locotenentul Cojocaru, delegatul Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”.

Au susținut alocuțiuni: ambasadorul Franței,

Sectorul eroilor români

domnul de Billy, domnul Traian Constantinescu, președintele Comisiei Interimare Constanța, generalul Vlădescu și căpitanul Nicolae Ștefan, în numele invalizilor de război¹⁶.

VII. SITUAȚIA CAREULUI DE ONOARE A MILITARILOR FRANCEZI ÎN PERIOADA 1936 - 1989

În anul 1936, se va realiza de către Societatea „Cultul Eroilor” - Comitetul central București, Parcela de onoare româno-franceză. Intrarea în parcelă, care avea o suprafață de 2.430 mp, era asigurată de o poartă monumentală.

Parcela era structurată astfel:

Sectorul eroi români jertfiți în Campania 1916-1919, care cuprinde Monumentul Eroilor (construit în anul 1921), Osuarul militarilor români - unde erau înhumați ostașii necunoscuți căzuți pe câmpurile de luptă din Dobrogea în perioada 1916-1918, 74 morminte ale eroilor militari români morți în Primul Război Mondial și 5 morminte ale unor militari români musulmani, jertfiți sub tricolor;

Sectorul eroi militari germani - 6 morminte;

Careul de onoare militari francezi format din Monumentul eroilor francezi cu „Cocoșul Galic”, având la bază un cavou în care sunt înhimate osemintele militarilor francezi morți în anul 1854 și

sectorul în care sunt înhumați 38 de militari francezi (28 creștini și 10 musulmani) - vezi *Anexa nr. 1*.

În perioada 1995-1997, toate elementele parcelei vor fi restaurate de către Asociația Națională a Cadrelor în Rezervă și în Retrageră - filiala Constanța, sprijinită de Statul Major al Marinei Militare, Brigada Grăniceri Constanța, Corpul 9 Armată „Mărășești”, Academia Navală, Liceul A.I. Cuza, Comandamentul Cercetașilor Dobrogeni, Direcția Națională Drumuri Constanța și Sindicatul Liber al Navigatorilor.

În anul 2007, o parte din elementele acestei parcele au fost întreținute de un grup de tineri voluntari români pe timpul taberei de vară organizată de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor.

În anul 2014, domnul Philippe Gustin, ambasadorul Republicii franceze în România cu sprijinul domnului colonel Popescu, directorul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, a coordonat activitatea de reabilitare a Careului Militar Francez, fondurile fiind asigurate de către guvernul francez.

La 11 noiembrie 2014, Prefectura și Garnizoana Militară Constanța au organizat la Careul Militar Francez un ceremonial militar și religios pentru comemorarea împlinirii a 96 de ani de la

Armistițiul din 11 noiembrie 1918 și pentru omagierea tuturor combatanților din Marele Război.

După intonarea imnurilor Franței și României, lt.col. Christophe Midan, atașatul militar al Franței la București, a adus un omagiu soldaților francezi căzuți în timpul Primului Război Mondial și înmormântați în România.

Subprefectul Levent Mustafa Accoium a evocat sacrificiul celor 433 de militari francezi decedați în perioada 1916-1919 pe teritoriul României, în timpul misiunii de asistență militară sau în cadrul operațiunilor desfășurate de Armata Dunării pentru eliberarea României, ambele conduse de generalul Henri Mathias Berthelot.

Au depus coroane de flori la Monumentul Eroilor Francezi reprezentanții misiunii franceze în România, ai garnizoanei militare Constanța și ai Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”¹⁷.

Anexa nr. 1

CRONOLOGIE MONUMENTE FRANCEZE CONSTANȚA

16 mai 1892 - Descoperirea primelor 15 schelete a unor militari francezi din Regimentele 20 și 27; zilele următoare s-au mai

Morminte de eroi francezi

descoperit 2 schelete;

28 mai 1892 - Osemintele sunt înhumate într-o groapă comună în partea rezervată francezilor; se propune alocarea de fonduri pentru ridicarea unui monument;

11 iulie 1893 - Se solicită loc pentru ridicarea unui monument;

8 mai 1894 - Inaugurarea monumentului; militarii sunt înhumați la baza monumentului;

În anul 1902 - Sunt descoperite noi oseminte; 12 februarie sunt înhumate; în continuare vor fi descoperite alte oseminte;

9 mai 1904 - Se inaugurează al doilea monument; osemintele vor fi înhumate în cripta de la baza monumentului;

10 noiembrie 1921 - Se alocă o suprafață de 1969,50 mp pentru cimitir francez;

1921 - Toate osemintele eroilor francezi din cimitirele de la Silistra, Bazargic, Balcic și Cernavoda vor fi centralizate la Constanța;

1922 - Se propune aprobarea mutării celor două monumente în Cimitirul central, alături de militarii francezi morți în Primul Război Mondial;

1923 - Se aprobă mutarea

monumentelor, fondurile necesare fiind asigurate de primăria Constanța;

19 octombrie 1923 - Sunt înhumați doi militari francezi morți în Dobrogea – unul la Hârșova, unul la Ostrov;

17 noiembrie 1924 - Începe mutarea monumentelor;

27 iunie 1925 - Inaugurarea Careului Militar Francez;

1936 - Inaugurarea Parcele de onoare româno-franceze realizată de societatea „Cultul Eroilor”;

1995-1997 - Parcela româno-franceză este restaurată de către Comandamentul Marinei Militare și Asociația Veteranilor de Război, filiala Constanța;

Vara 2007 - Întreținerea unor elemente ale Careului Militar Francez de către tineri voluntari români, coordonați de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor;

2014 - Reabilitarea Careului Militar Francez cu fonduri asigurate de guvernul francez.

MILITARI ÎNHUMAȚI ÎN CAREUL MILITARILOR FRANCEZI

Parcela nr. 1 dreapta

1. YVON JAN – Quartier maitre

2. LEGAL MAURICE – Cpt. Au loncocoui

3. DILLOT JEAN – Lt. De voineau

4. MANSAT BAPTISTE – tirailleurs

5. BOUDOIN T.V. – sold. francais

6. JERGANS JEAN – inf.

7. CRAILLOU NERAI – inf.

8. BUDRICULE A. – sold. francais

9. DUBOIS JOSEPH – inf.

10. DENERI JULES – matelot

11. BOUZIAHE SAID – tirailor

12. DRICOL NESSOUU – zouavec.

13. DJABAN DJALALI – tirailor

14. DJABER BEN NONTAR – tirailor

15. HADDAD HANCHER – tirailor

16. HADANI MAHOMER – tirailor

17. RANDI GHERFI – tirailor

18. Tirailor algerian necunoscut

19. SABOU CANARA – colonel

B. Parcela din stânga

1. VEYRIERS AUGUST – inf.

2. CADEMNE NATURIN – art.

3. LERDUX HENRI – colonel

4. DEBOYA DANIEL – sold. francais

Anexa nr. 2

Ceremonialul militar din 11 noiembrie 2014

5. BERTRAND – paste militari
6. CATRIX ALPHONSNSE – inf.
7. JORIS JOSEF – inf.
8. Magister SPALE C. FRANC – farmacist
9. ALANDREU LEON – inf.
10. DUONOHEIL JEAN – inf.
11. PETIT NESTOR – INF.
12. VIRIER JEAN – inf.
13. LAUREC YVES
14. QIRDAL FRANCOIS – inf.
15. SABATIER C. – inf.
16. RARIOUB RANUONU – inf.
17. VENRAC LOUIS – inf.
18. POINSOT LOUIS – art
19. NGUYENTIM KIEN – tiralior

FRENCH SQUARE OF HONOR FROM CONSTANȚA

Abstract: As a proof of the fact that the inhabitants of Constanța have not forgotten the sacrifice of the French soldiers who acted in Dobrogea, in the periods 1853-1856 and 1916-1919, in the Central Orthodox Cemetery was arranged the French Square of Honor, which has an impressive history.

Keywords: Constanța, Central Orthodox Cemetery, French Square of Honor, Dobrogea, monuments.

NOTE

[1] Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” – Filiala Județeană Constanța.

[2] John Sweetman, *Războiul Crimeii. 1854-1856*, Ed. Corint, București, 2015, p. 34.

[3] Cica Comănița, *Trista poveste a soldaților francezi la Constanța*, în „Dreptul la replică”, anul III, nr. 22, 21 iunie 2003.

[4] Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, *Din tezaurul documentar dobrogean*, ed. București, 1988, p.156-158.

[5] *Ibidem*, p. 156-158.

[6] Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, fond Primăria Constanța, dosar nr. 7/1894, p. 19.

[7] „Constanța”, anul II, nr.22, 11 iulie 1893, p. 3.

[8] „Santinelă Dobrogei”, anul I, nr. 5, 15 mai 1894, p. 3.

[9] *Ibidem*, p. 3.

[10] „Sirena”, an I, nr. 5, 15 aprilie, 1916, p. 1.

[11] Revista „Ovidiu”, an II, nr. 8, octombrie 1903.

[12] Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, fond Primăria Constanța, dosar nr. 7/1921, p. 4.

[13] „Dobrogea Jună”, nr.234, 15 octombrie 1921, p. 2.

[14] „Dacia”, an 10, nr. 242, 19 octombrie 1923, p. 1.

[15] Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, fond Primăria Constanța, dosar nr. 9/1925, p. 8.

[16] „Dacia”, an 10, nr. 242, 19 octombrie 1923, p. 1.

[17] Cosmin Bele, *Comemorarea Armistițiului de la 11 noiembrie 1918*, în „Ziua de Constanța”, 11 noiembrie 2014.